

Отримано: 10 листопада 2024 р.

Прорецензовано: 20 грудня 2024 р.

Прийнято до друку: 22 грудня 2024 р.

e-mail: viktoriia.polishchuk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2239-1738>

Web of Science Researcher ID: HLQ-1321-2023

e-mail: yuliya.kratyuk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1365-7648>

e-mail: oksana.zakharchuk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4283-2457>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-24(92)-67-70

Поліщук В. Л., Кратюк Ю. К., Захарчук О. М. Мова війни. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 67–70.

УДК: 811

Поліщук Вікторія Леонідівна,
кандидат філологічних наук, старший викладач,
Національний університет «Острозька академія»
Кратюк Юлія Казимирівна,
викладач кафедри мовної медіації,
Національний університет «Острозька академія»
Захарчук Оксана Миколаївна,
викладач кафедри мовної медіації,
Національний університет «Острозька академія»

МОВА ВІЙНИ

Стаття присвячена аналізу та представленню лексичного ресурсу, який стосується мілітарної та соціальної сфер збройного конфлікту. Основна мета полягає в селекції, розгляді та висвітленні слів, словосполучень, лексичних конструкцій, що стосуються теми війни, які можна застосувати як практичний матеріал під час навчального процесу, так і для ознайомлення, інформування світового суспільства про актуальні воєнні події в Україні. Аналіз та вибір лексичних одиниць воєнного характеру зумовлений необхідністю донесення інформації європейському соціуму про злочинність дій агресора. Представлення лексичного запасу сприяє формуванню як вербальних так і невербальних текстів, висловлювань. Дослідження висвітлює тлумачення та форми функціонування поняття «мова війни». В статті представлено біполярність зазначеного терміну: як аспект інформативного та соціально-пропагандистського характеру. У статті також приділена увага додатковим проблемним зонам «мови війни», наприклад, деструктивності лексичного потенціалу, формам вираження емоцій чи вживанню різноманітних мовних конструкцій та сфері їхнього функціонування у візуальній площині. У статті наведено перелік необхідних структур, лексичних одиниць, за допомогою яких можна сформулювати повідомлення про війну в Україні, злочини російського агресора та допомогти постійно відображати репортажі з передової. Матеріал статті може бути використаний на заняттях польської мови, французької мови, німецької мови як іноземних, в групах допомоги та опитування свідків і жертв війни. Стаття сигналізує про важливість даного дослідження та нагадує необхідність продовження наукових опрацювань «мови війни».

Ключові слова: агресія, напад на Україну, амуніція, вторгнення, мова війни, мовні конструкції, українські біженці, воєнні злочини, лексика терору, знищення, польська мова, німецька мова, французька мова.

Viktoriia Polishchuk,
PhD in Philology, Senior Lecturer,
National University of Ostroh Academy
Yuliia Kratiuk,
Lecturer at the Department of Language Mediation,
National University of Ostroh Academy
Oksana Zakharchuk,
Lecturer at the Department of Language Mediation,
National University of Ostroh Academy

THE LANGUAGE OF WAR

Since 24 February 2022, Ukraine has been operating in a different reality, which until now has been read about in history textbooks. Russia's invasion of Ukraine took not so much the whole world by surprise as the Ukrainians. Victims of direct contact with the invaders, who have been 'providing' civilian 'liberation services' in Ukraine for a year now, from a civilised life, an acquired property and a peaceful existence, are forced to look all over the world for refuge, safe places and opportunities for survival. Accepting their refugee status, and fleeing the war, they continue to witness the hostilities and wish to report on the events taking place in Ukraine to their families. The term language of war, which appears in the text, is understood in terms of the material used by the media during the conflict, i.e. how journalists express themselves about the situation in Ukraine when presenting war reports, and in terms of social and propaganda narratives. The language of war furthermore defines additional problem planes, e.g. forms of expressing emotions or the creation of various linguistic constructions, as well as the extent to which it functions on the visual plane. The article presents a list of necessary structures, and lexical units, which can be used to formulate a message about the war in Ukraine, and the crimes committed by the Russian occupier, and help in displaying reports from the front line in real-time. The material of the article can be used in classes of Polish or French or German as a foreign language, support groups and gathering witnesses, interviews with victims of war.

Keywords: aggression, attack on Ukraine, weapons, war humour, invasion, the language of war, linguistic constructions, refugee, war crimes, lexical resource, destruction, Polish language, French language, German language.

Предметом дослідження, представленого в статті, є вербальне та письмове мовлення, яке застосовуємо під час формулювання наративів про військові дії в Україні під час російського вторгнення.

Мета статті – представити мову війни в польсько-французько-німецькому варіанті перекладу та сприяти висвітленню інформації та інформуванню європейської спільноти про злочини російських окупантів проти українського населення.

Від 24 лютого 2022 року Україна існує в іншій реальності, про яку до цієї дати читалося лише в підручниках історії. Вторгнення Росії в Україну здивувало не лише весь світ, а й українців, більшість з яких ніколи не вірили, що така дійсність можлива. Навіть і до тепер, після двох років активних бойових дій, частина громадян Сходу України не вірить у злочини, які вчиняють проти українців російські військові. Вони по-своєму пояснюють це тим, що цей факт подиктований мілітарними передумовами і, до того ж, перебільшений ЗМІ. Вони відмовляються усвідомлювати, що православний «братній» сусід може бути здатний на найогидніші вчинки. Жертви прямого контакту з росіянами, які «звільняють» мирне населення від цивілізованого життя, нажитого майна та мирного існування, змушені шукати притулку, безпечних місць та можливостей вижити по всьому світу. Змирившись зі статусом біженців, рятуючись від війни, вони все одно залишаються свідками воєнних дій, хочуть інформувати про події, які відбуваються в Україні, у своїх рідинах. Вони розповідають про те, що переживають їхні друзі, бійці, які воюють безпосередньо на фронті. Вони досі вважають, що світ ще надто мало знає про те, що відбувається в Україні і що переживає українська нація. Майже кожен, кого торкнулася війна і хто хоче говорити про цю реальність, стикався з проблемою незнання відповідної лексики. Виявилось, що говорити про війну в усіх аспектах надзвичайно складно, до цього ніхто не готовий, бракує навчальних матеріалів, які б висвітлювали сучасні військові реалії. Книжкові знання про війни визначають події минулого і недостатні для того, щоб повідомити про реальний стан наукового прогресу та озброєння, методи ведення бою та існуючі потреби збуреного протестами, війною світу. Це відкрита тема для вивчення. Ця стаття адресована не експертам чи фахівцям у бойових техніках, а насамперед звичайному мешканцю України, який використовує польську чи французьку, чи німецьку мову в освітніх і /або професійних цілях, а також для побудови та підтримки міжособистісних стосунків. Мова – це живий, динамічний витвір, відкритий до постійних змін і інновацій, оснащений надзвичайно надчутливими сенсорами для реагування на події, що відбуваються, і детального відображення існування та діяльності людини. Мовна вимога сьогодення позначена не життєвою силою розквіту та найприємнішими конотаціями та цінностями людства, а, навпаки, найгіршими рисами переживання болю та навмисного заподіяння шкоди.

Для представлення результатів сучасної колективної діяльності, духовних і матеріальних досягнень людства на тлі активних бойових дій¹ широко використовується поняття «мова війни», яке постійно формується і видозмінюється залежно від змін та інтенсифікації триваючого збройного конфлікту. «Починаючи з найзагальнішого способу розуміння мови як соціально сформованої системи, набору знаків і засобів, що дозволяють людям порозумітися, я розумію поняття «мова війни» двома: як матеріал, який використовують ЗМІ під час конфлікту, тобто способи, якими журналісти передають інформацію про хід війни та як соціальні та пропагандистські наративи. Крім того, можна виділити додаткові проблемні зони, наприклад, форми вираження емоцій чи створення різноманітних мовних конструкцій, а також сферу функціонування «мови війни» у візуальному просторі (фотографії, плакати).»² Площина передачі дійсності через мову дуже широка і різноманітна. Для приблизного уявлення про реальний стан речей необхідно розглянути лексичні одиниці, що стосуються повсякденного функціонування цивільного населення та передачі відносин у контексті військових дій, зокрема лексем, конструкцій і словосполучення тами мовами як:

українська / польська / французька / німецька

аварія гелікоптера в Броварах / katastrofa śmigłowca w Browarach / l'accident d'hélicoptère à Brovary / Hubschrauberabsturz in Brovary

авіаційний напад / atak lotniczy / un raid aérien / der Luftangriff

agresor / aggressor / un agresseur / der Angreifer

анексований півострів Крим / anektowany półwysep Krym / une péninsule annexée / die annektierte Halbinsel Krim

артилерійний обстріл / ostrzał przy użyciu / artylerii le tirs d'artillerie / der Artilleriebeschuss

безжалісне знищення / bezwzględne niszczenie / la destruction impitoyable / rücksichtslose Zerstörung

безперебійник / zasilacz awaryjny / l'alimentation sans interruption / der Unterbrechungsschutz

безпечний гуманітарний коридор / bezpieczny korytarz humanitarny / le corridor humanitaire sûr / Sicherer humanitärer Korridor

біженець / uchodźca / un réfugié / der Flüchtling

бомбосховище / schron przeciwbombowy / un abri anti-aérien / der Luftschutzbunker

боротьба / walka / la lutte / der Kampf

взяти під контроль / przejąć kontrolę / prendre sous le contrôle / Kontrolle übernehmen

вибух / eksplozja / l'explosion / die Explosion

вирішальний бій / decydująca bitwa / la bataille finale / die Entscheidungsschlacht

вирішення конфлікту / rozstrzygnięcie konfliktu / le règlement du conflit / die Konfliktlösung

виття сирени / wycie syreny / les sirènes / das Sirenengeheul

відключення електроенергії / przerwy w dostawie prądu / les coupure de l'électricité / der Stromausfall

відсутність дорожніх знаків / brak drogowskich znaków / l'absence des panneaux routiers / fehlende Verkehrsschilder

відсутність інтернет покриття / brak zasięgu / l'absence de l'Internet / fehlende Internetabdeckung

військова спецоперація / specjalna operacja wojskowa / l'opération militaire / militärische Spezialoperation

військовий злочин / zbrodnia wojenna / un crime militaire / der Militärverbrechen

¹ Zob. definicję „wojna” np. [w:] „Słownik języka polskiego”, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/wojna.html>

² Bednarek Z., *Język wojny na przestrzeni wieków*, s. 155, [w:] <http://dx.doi.org/10.18778/8088-061-0.15>

внутрішньо переміщені особи / osoby wewnątrznie przesiedlone / des déplacées internes / der Binnenflüchtlinge
 волонтер / wolontariusz / un bénévole / der Freiwillige
 вразливі соціальні групи / zagrożone grupy społeczne / des groupes sociaux vulnérables / vulnerable soziale Gruppen
 вторгнення в Україну / inwazja na Ukrainę / l'intervention en Ukraine / Der Überfall auf die Ukraine
 дислокація війська / miejsca stacjonowania żołnierzy / le déploiement de troupes / der Truppeneinsatz
 доставка дронів / dostawa dronów / la livraison des drones / die Drohnenzustellung
 евакуація мирного населення / ewakuacja ludności cywilnej / l'évacuation des gens civils / die Evakuierung der Zivilbevölkerung
 загинути на війні / zginąć na wojnie / mourir à la guerre / im Krieg sterben, im Krieg fallen
 зазнавати великих втрат / ponosić ciężkie straty / subir de grandes pertes / große Verluste erleiden
 залишити позиції / wycofać się z pozycji / quitter les positions / die Positionen verlassen
 запровадження воєнного стану / wprowadzenie stanu wojennego / l'imposition de l'état de guerre / die Einführung des
 Kriegsrecht
 захисник Маріуполя / obrońca Mariupola / le défenseur de Marioupol / Mariupol-Verteidiger
 збити безпілотник / zestrzelić samolot bezzałogowy / faire tomber un dron / die Drohne abschießen
 збір на українську армію / zrzutka na wojsko ukraińskie / la collecte pour l'armée ukrainienne / Sammeln für die ukrainische
 Armee
 зникнути безвісти / zginąć / être porté disparu / spurlos verschwinden, vermissen
 зона бойових дій / strefa działań wojennych / la zone des combats / das Kriegsgebiet
 зрадник / zdrajca / un traître / der Verräter
 зробити пожертву, задонатити / wpłacić darowiznę / faire don / eine Spende machen
 колаборант / kolaborant / un collaborateur / der Kollaborateur
 команда, наказ / rozkaz / un ordre / der Befehl
 контрольний пункт / punkt kontrolny / un poste de contrôle / der Kontrollpunkt
 маскувальна сітка / siatka maskująca / un filet de camouflage / – das Tarnnetz
 мінне поле / pole minowe / le champ de mines / das Minenfeld
 мобілізація / mobilizacja / la mobilisation / die Mobilisierung
 мобільний електрогенератор / mobilny generator prądu / un générateur électrique mobile / mobiler Stromerzeuger
 на прицілу / na celowniku / en ligne de mire / im Fadenkreuz
 наступ на Україну / ofensywa przeciwko Ukrainie / l'attaque de l'Ukraine / einen Angriff auf die Ukraine
 новини з фронту / doniesienia z frontu / les infos du front / Nachrichten von der Frontlinie
 обмін полоненими / wymiana jeńców / l'échange de prisonniers / der Gefangenen austausch
 окопна свічка / świeca okopowa / la bougie de tranchée / Grabenkerze
 окупант / okupant / un envahisseur / der Besatzer
 окупована територія / okupowane terytorium / le territoire envahi / besetztes Gebiet
 осколки / odłamki / les fragments / das Bruchstücke
 отримати поранення / odnosić rany / se blesser / verletzt werden
 пакет допомоги озброєнням / pakiet pomocy zbrojeniowej / le paquet d'aide de l'armée / das Waffenhilfepaket
 перемога / zwycięstwo / la victoire / der Sieg
 перехоплена ракета / przechwycona rakiet / un missile intercepté / abgefangene Rakete
 повітряна тривога / alarm przeciwlotniczy / une alerte aérienne / der Fliegeralarm, der Luftalarm
 потрапити в полон / trafić do niewoli / être fait prisonnier / gefangen genommen werden
 поховати тіло / pochować zwłoki / enterrer le corps / die Leiche begraben
 призов резервістів / powołanie rezerwistów / l'engagement des récidivistes / Einberufung von Reservisten
 приліт / uderzenie rakiet / l'attaque des raquettes / der Raketeneinschlag
 припинення вогню / zawieszenie broni / le cessez-le-feu / die Feuerpause
 пункт допомоги / punkt pomocy / un poste d'aide / Verpflegungsstation
 ракетний обстріл / ostrzał rakietowy / le tirs de roquettes / der Raketenangriff
 розбирання завалів / rozbieranie gruzów / l'enlèvement des débris / Demontage von Trümmern
 розстріли мирних жителів / egzekucje ludności cywilnej / la fusillade des civils / Erschießungen von Zivilisten
 російський найманець / rosyjski najemnik / un mercenaire russe / Russischer Söldner
 руйнування критичної інфраструктури / niszczenie infrastruktury krytycznej / la destructure de l'infrastructure critique /
 Zerstörung von kritischer Infrastruktur
 свист снаряду / huk pocisku / le sifflement d'un obus / das Pfeifen des Geschosses
 свідок злочину / świadek zbrodni / le témoin du crime / der Tatzeuge
 склад зброї та боєприпасів / magazyn broni i amunicji / le dépôt de munitions / das Waffen- und Munitionsdepot
 тіла розкладаються на вулицях / ciała rozkładają się na ulicach / les corps restant dans la rue / Leichen verwesen auf der Straße
 тримати лінію фронту / utrzymywać linię frontu / tenir la ligne de front / die Frontlinie halten
 уламки ракети / szczątki rakiet / les épaves de la raquette / Raketenrümmer
 успішний наступ / udana ofensywa / une attaque réussie / erfolgreiche Offensive
 широкомасштабний наступ / ofensywa na szeroką skalę / l'attaque massive / großangelegte Offensive
 ядерна риторика / retoryka nuklearna / la rhétorique nucléaire / nukleare Rhetorik

Лексичний ресурс необхідний при формуванні висловлювань про військову сферу, постачання зброї в Україну:
 багатоступенева система захисту / wielostopniowy system obrony / des mesures de protection / die mehrstufige
 Verteidigungssystem

балістична ракета / rakieta balistyczna / un missiles balistiques / die ballistische Rakete
 бліндаж / ziemianka / la casemate / der Unterstand; Luftschutzbunker
 бойові ресурси / bojowe zasoby / les ressources de combat / die Kampfmittel
 бронетехніка / pojazdy opancerzone / les véhicules blindés / die Panzertechnik
 винищувач / myśliwiec / un avion de chasse / der Jagdbomber
 військовий капелан / kapelan wojskowy / l'aumonier militaire / der Militärkaplan
 дальнє ураження цілей противника / dalekosiężne rażenie przeciwnika / la défaite à longue portée des cibles ennemies / die Fernzielbekämpfung des Feindes
 засоби ППО / zasoby obrony powietrznej / les moyens de la défense aérienne / die Luftabwehrmittel
 застосування високоточних боеприпасів / wykorzystanie precyzyjnej amunicji / l'utilisation des munitions intercalaires / das Anwenden von präzisionsgelenkten Munitionen
 збити безпілотної / zestrzelić dron / abattre un dron / die Drohne abschießen
 Збройні Сили України / Siły Zbrojne Ukrainy / les forces militaires de l'Ukraine / die Streitkräfte der Ukraine
 зброя широкого діапазону ураження / broń o szerokim zasięgu działania / l'armement large / die breitwirkende Waffe
 касетні боеприпаси / amunicja kasetowa / les munitions de cercueil / die Kassettmunition
 куленепробивний жилет / kamizelka kuloodporna / un gilet pare-balles / beschusshemmende Weste, durchschusshemmende Weste, (ballistische) Schutzweste, Flakweste, kugelsichere Weste, schusssichere Weste, Kevlarweste
 маневрена ракета / rakieta manewrująca / un missile caché / die manövrierfähige Rakete
 наступальна зброя / broń ofensywna / l'arme offensive / die offensive Waffe
 некерована бомба / niekierowana bomba / la bombe non-guidée / die un gelenkte Bombe
 неприцільна зброя / broń nieprecyzyjna / l'armement indirect / die ungerichtete Waffe
 передова лінія фронту / pierwsza linia frontu / la ligne de front / die Frontlinie
 повітряні сили / siły powietrzne / les forces aériennes / die Luftstreitkräfte
 протидіяти обстрілам інфраструктури / przeciwdziałać ostrzałom infrastruktury / résister aux contre-attaques contre les infrastructures / die Bekämpfung von Infrastrukturbeschuss
 ракетниця / wyrzutnia rakietowa / un lance-roquettes / die Raketenwerfer
 танки Леопард / czołgi Leopard / des tanks / chars Léopard / die Leopard-Panzer
 територіальна оборона / wojska obrony terytorialnej / la défense territoriale / die Territorialverteidigung
 транспортери / transportery / des transporteurs / die Transportfahrzeuge
 українська військова розвідка / ukraiński wywiad wojskowy / le renseignement militaire ukrainien / die ukrainische Militäraufklärung
 ураження цілей / rażenie celów / la défaite de la cible / das Ziel treffen

Висновки. Сучасна людина зіткнулася з необхідністю представити тему конфлікту застосовуючи мову війни, яка має свою специфіку та характеристики. Майже весь спектр лексичного ресурсу, пов'язаного з темою війни, є негативним і є джерелом не найприємніших почуттів. Перелік ознак, спільних для фашизму, нацизму, сталінізму, комунізму, є точним описом расизму, який, по суті, базується на лексиці з конотаціями, що викликають жах, наприклад: насильство, руйнування, окупація, дикість, жорстокість, пограбування, шкода, звірство, зловживання, погане поводження, брехня, страх, залякування, втеча, примус, катування, злочин. Звичайно, у цьому величезному словниковому запасі з негативними ознаками є також чимало оптимістичних лексем: героїзм, виживання, допомога, солідарність, підтримка, жертвність, співпереживання, помста, віра, трансформація, зміна, очищення, надія, майбутнє... Лінгвістичний каркас, який використовується для позначення, представлення нинішніх подій війни дуже різноманітний, глибоко емоційний і містить відносно нові характеристики, що виникли в результаті удосконалення людиною машини вбивства. Сучасна мова війни безумовно потребує ширших досліджень і описів, щоб наблизити реальність, запобігти їй і переоцінити. Цей матеріал вартий уваги під час освітніх занять, повсякденного спілкування та дослідницьких дискусій.

Література:

1. Bednarek Z., *Język wojny na przestrzeni wieków*, [w:] <http://dx.doi.org/10.18778/8088-061-0.15>
2. Benniewicz M., *Język wojny*, [w:] <https://benniewicz.pl/jezyk-wojny/>
3. Kołodziejek E., *Język wojny*, [w:] <https://24kurier.pl/blogi/ewa-kołodziejek/jezyk-wojny/>
4. Krzyk J., „*Raszyzm – słowo, którego nikt znał, a teraz powtarzają wszyscy. Skąd się wzięło?*”, [w:] <https://wyborcza.pl/7,175991,28455958,raszyzm-putinizm-barbarzyncy-to-wiecej-niz-wyzwiska-dla-rosyjskiego.html>;
5. Rusinek M., „*Udana demobilizacja – zabicie rosyjskiego żołnierza. O języku wojny w Ukrainie*”, [w:] <https://wyborcza.pl/7,175992,29494376,gesi-bojowe-o-jezyku-wojny-w-ukrainie.html>
6. Zygmunt A., *Wojna w Ukrainie. Jak mówić, by nie sprawić bólu*, [w:] <https://www.vogue.pl/a/wojna-w-ukrainie-jakich-slow-i-okreslen-unikac>